

مطالعه اتنوبوتانی و مصارف سنتی برخی گیاهان دارویی شهرستان عجبشیر

سمیرا مالکی خضرلو^{الف*}، سجاد انصاری اردلی^ب، مهدیه مالکی خضرلو^ج

^{الف} دانشجوی دکتری زراعت، گروه زراعت، دانشکده کشاورزی، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران

^ب دانشجوی دکتری فیزیولوژی گیاهان زراعی، گروه زراعت، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شید چمران اهواز، اهواز ایران

^ج کارشناسی ارشد زراعت، گروه زراعت، دانشکده کشاورزی، دانشگاه صنعتی اصفهان، اصفهان، ایران

چکیده

سابقه و هدف: تغییر رویکرد جوامع به استفاده از داروهای گیاهی به جایگاه درینه گیاهان در بین مردم و شناخت سنتی آنان از گیاهان و پی بردن به آثار سوء داروهای شیمیایی بر میگردد. شناسایی و معرفی ذخایر بومی گیاهان هر منطقه، اشکال و موارد استفاده سنتی این گیاهان با توجه به تنوع بوم شناختی ایران می‌تواند فراهم کننده اطلاعات مفیدی در زمینه فعالیت‌های دارویی و سیستم سلامت جامعه باشد. با توجه به این‌که عملده گیاهان دارویی از جنگل، مرتع، کوهستان و حاشیه رودخانه‌ها جمع آوری می‌شوند، می‌توان با تکیه بر دانش بومی اطلاعات کاربردی دقیقی در این زمینه به دست آورد. لذا این تحقیق به منظور مطالعه اتنوبوتانی و نحوه مصرف برخی گیاهان بومی شهرستان عجبشیر انجام گرفت.

مواد و روش‌ها: شهرستان عجب‌شیر در ۹۵ کیلومتری تبریز، بر رಸوبات غنی رودخانه قلعه‌چایی، در دامنه جنوب ارتفاعات تورجان و جریان واقع شده و بخشی از اراضی آن در حاشیه دریاچه ارومیه است. این تحقیق پس از بررسی‌های مقدماتی و تعیین حوزه مورد مطالعه، با مراجعه به مناطق از قل مشخص شده در سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۹۳ انجام شد. از بخش‌های مختلف منطقه، گیاهان دارویی جمع آوری و مورد شناسایی قرار گرفتند. اطلاعات دارویی از ساکنین بومی، عطاری‌های معتبر و مطالعات استنادی تهیه گردیدند.

نتیجه گیری: ۵۷ گونه گیاه دارویی شامل ۲۶ خانواده در منطقه شناسایی وجود دارد. خانواده آفتابگردان (Asteraceae) با ۱۰ گونه، خانواده نعنای (Lamiaceae) با ۷ گونه بیشترین تعداد را به خود اختصاص دادند. با مراجعه به نتایج، اعتقاد بومی بر این عقیده استوار است که استفاده ترکیبی از برخی گیاهان اثر بخشی بیشتری بر انسان داشته و مصنوبیت فرد را در مقابل بیماری قبل از ابتلا ممکن می‌سازد و سبب تقویت سیستم ایمنی فرد می‌شود. علاقه ساکنان منطقه و شناخت کافی گیاهان و نحوه استفاده از آن‌ها این نوید را می‌دهد که ترویج و فعالیت در زمینه جمع آوری و حتی کشت و کار گیاهان دارویی می‌تواند از نظر بحث بهداشت، سلامت و حتی اقتصادی مضرمر باشد.

تاریخ دریافت: اردیبهشت ۹۴

تاریخ پذیرش: آبان ۹۵

کلیدواژه‌ها: اتنوبوتانی، ذخایر بومی، گیاهان دارویی، عجب‌شیر.

مقدمه:

در زمان‌های سیار دور پیش از آن‌که متخصصان و دانشمندان به مطالعه علمی و کشف ویژگی‌های درمانی گیاهی پردازند، مردم عادی به زودی دریافتند چگونه انواع گیاهان خوراکی و سمی را از یکدیگر جدا کنند، و به تدریج با قسمت‌های مفید گیاهان آشنا شدند و طرز چیدن آن‌ها را فرا گرفتند. این گنجینه دانش و اطلاعات، سینه به سینه و دهان به دهان به نسل‌های بعدی منتقل شد (۱). در قرن اخیر نگاه مردم

براساس آخرین تقسیمات کشوری دارای دو بخش (مرکزی و قلعه چای)، ۴ استان و ۲ نقطه شهری به نام‌های عجب‌شیر و خضرلول می‌باشد (۲).

شکل ۱- موقعیت شهرستان عجب‌شیر در آذربایجان شرقی

مواد و روش‌ها:

شهرستان عجب‌شیر در ۹۵ کیلومتری مرکز استان آذربایجان شرقی (تبیز) و مرکز شهرستان عجب‌شیر است. این شهر سرسبز در ۳۷ درجه و ۲۸ دقیقه عرض شمالی، ۴۵ درجه و ۵۵

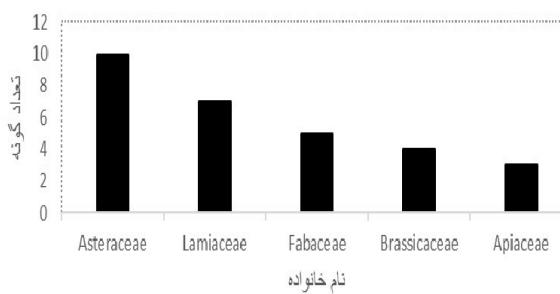
شکار و مراسم مذهبی استفاده می‌شود. انتوپوتانی ریشه از بوتانی یا مطالعه گیاهان دارد. بوتانی به نوبه خود از علاقه به یافتن گیاهانی که در مبارزه با بیماری‌ها مفید بوده است ریشه دارد. در واقع پژوهشی و بوتانی همیشه با هم گره خورده‌اند (۶).

در ظرفیت جذب گیاهان دارویی و صناعی تفاوت وجود دارد، همچنین اثرات جانبی داروهای دارای منشا طبیعی و گیاهی بسیار کمتر از داروهای شیمیایی و صناعی است. آزمایش‌های دیگر نشانگر سرعت عمل بیشتر داروهای شیمیایی، دوام و پایداری بیشتر اثرات مثبت داروهای گیاهی و طبیعی بوده است (۱). روند مطالعه بر روی گیاهان و گیاه‌درمانی جدید به سرعت در همه جای دنیا رو به افزایش است، به طوریکه در برخی کشورها، مطالعات انتوپوتانیکی، برای کشف و بهبود توسعه داروهای جدید استفاده شده است (۵-۶-۷).

با توجه به روی آوردن مردم به استفاده از گیاهان دارویی و بهره‌مندی از اثرات سودمند این گیاهان و پی بردن به مضرات و آثار سوء داروهای شیمیایی، بررسی ذخایر بومی گیاهان دارویی موجود در هر منطقه از ایران با توجه به تنوع بوم شناختی کشور ایران امری ضروری به نظر می‌رسد (۱). شناسایی و معرفی فلور گیاهان دارویی و موارد استفاده سنتی این گیاهان، فراهم کننده اطلاعات مفیدی در رابطه با پراکنش و کاربرد گیاهان دارویی هر منطقه بوده و زمینه‌ساز فعالیت‌های دارویی مختلفی در ارتباط با این موضوع می‌باشد. ۲. هدف عمده در انجام این تحقیق: ۱- شناسایی گونه‌های گیاهان دارویی منطقه ۲- بررسی میزان آگاهی ساکنان منطقه از گیاهان دارویی و نحوه استفاده از آن‌ها می‌باشد. لذا با توجه به اهمیت این مسئله بر آن شدیم گامی مثبت در راستای شناسایی، معرفی گونه‌های بومی دارویی و نحوه استفاده سنتی مردم از این گیاهان در شهرستان عجب‌شیر داشته باشیم. شهر عجب‌شیر در سینه جلگه حاصلخیز، روی رسوبات غنی رودخانه قلعه چایی، در دامنه جنوب ارتفاعات تورجان و جریان از پیش کوههای توده سهند واقع شده است و قسمتی از اراضی در نواحی دریاچه ارومیه در منطقه شوره‌زار و پست واقع شده است.

خانواده نعنای (Lamiaceae) با ۷ گونه بیشترین تعداد گونه را به خود اختصاص دادند که از نظر ویژگی‌های دارویی، این گیاهان از خانواده‌ای پر اهمیت گیاهان گل‌دار می‌باشند (۸). متعاقباً خانواده Brassicaceae، Fabaceae، Apiaceae به ترتیب ۵، ۴، ۳ تعداد گونه را دارا بودند (نمودار شماره ۱)، و مابقی از خانواده‌های مختلف ذکر شده در جدول می‌باشند. اطلاعات دارویی گیاهان در جدول شماره ۱ تدوین گردیده است.

فراوانی خانواده

نمودار ۱: بزرگترین خانواده گیاهان دارویی منطقه از نظر تعداد گونه

دقیقه طول شرقی و در ارتفاع ۱۳۳۰ متری از سطح دریا قرار گرفته است. آب و هوای عجب‌شیر محلی می‌باشد (۷). این تحقیق پس از بررسی‌های مقدماتی و تعیین حوزه مورد مطالعه، به مناطق از قبل مشخص شده در سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۹۳ مراجعاً و اطلاعات مورد نظر جمع‌آوری شدند. از بخش‌های مختلف منطقه، گیاهان دارویی جمع‌آوری و گونه‌های گیاهی مورد استفاده افراد بومی مورد شناسایی قرار گرفتند. اطلاعات دارویی از ساکنین بومی مطلع و افراد سالخورده معتمد منطقه، سپس عطاری‌های معترض و بنام و مطالعات استنادی و سایر منابع گیاهان دارویی (۱۲-۱۱-۱۰-۱۱-۱۲-۱۳-۳-۸-۹) منطقه تهیه گردیدند. اطلاعات در قالب پرسشنامه‌های باز ثبت و تکمیل گردیدند. پرسشنامه‌ها حاوی بخش‌هایی از جمله: خواص دارویی، اندام، نام فارسی، نام بومی، نام خانواده، نام علمی، نحوه استفاده بودند.

یافته‌ها:

تعداد ۵۷ گونه گیاه دارویی (۲۶ خانواده) در منطقه شناسایی شد. خانواده آفتابگردان (Asteraceae) با ۱۰ گونه،

جدول ۱: فهرست و مشخصات گونه‌های دارویی، اندام و اثرات درمانی آن‌ها

نام علمی	خانواده	نام ترکی	نام فارسی	اندام	مصارف درمانی
<i>Achillea millefolium L.</i>	Asteraceae	بویمادرن	گل	تسکین درد، تسکین قاعده‌گی دردناک، درمان بواسیر و سرفه	
<i>Cichorium intybus L.</i>	Asteraceae	کاسنی	برگ، ریشه و دانه	تصفیه کننده خون، درمان ناراحتی‌های کبدی، تقویت معده	
<i>Tragopogon pratensis L.</i>	Asteraceae	یمنیه	شنگ	دفع موادسمی بدن، درمان دیابت، روماتیسم و بیماری‌های پوستی	
<i>Carthamus tinctorius L.</i>	Asteraceae	تاغالاگولی	گلرنگ	رفع دردهای مزمن، مسهل، قاعده آور	
<i>Acropitilon repens L.</i>	Asteraceae	ککیه	تلخه	برگ، سرشاخه، میوه	
<i>Taraxacum officinale L.</i>	Asteraceae	شوشه قلیان	گل قاصد	تمام قسمت‌های گیاه و ریشه	
<i>Centaurea cyanus L.</i>	Asteraceae	گوی باش	گل گندم	درمان ناراحتی‌های کبدی و گوارشی، سستشوی چشم، تب بر	
<i>Arctium lappa L.</i>	Asteraceae	بابا آدم	برگ، ریشه	ادرار آور، تقویت بدن، معالجه روماتیسم و سرخک	
<i>Chrysanthemum parthenium L.</i>	Asteraceae	بینه	بابونه	آرام بخش، ضد انگل، ضد تشنج، تسکین ناراحتی‌های زنانه سرشاخه‌های گیاه	
<i>Cirsium arvense L.</i>	Asteraceae	داغ کنگری	کنگر صحرایی	تحریک و افزایش ترشحات حصر، تقویت معده، تب بر، دفع قسطه‌های ریشه مختلف بالاخص ریشه ادرار	

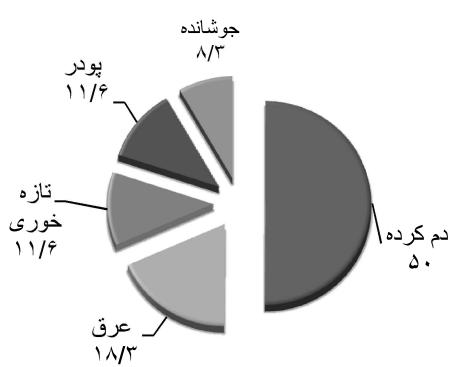
۱۱	Menthe pulegium L.	Lamiaceae	یاریز	پونه	ساقه و برگ	داغ سنگ کلیه و مثانه، خلط آور، سقط کننده جنین
۱۲	Ziziphous sp.	Lamiaceae	کهله اوتی	کاکوتی	ساقه و برگ	ضد سرفه، آنتی بیوتیک، ضد اسپاسم، تقویت سیستم ایمنی بدن
۱۳	Origanum majorana L.	Lamiaceae	توهلوچه	مرزنجوش	برگ و سرشاخه گل دار	رفع سرفه، ضد نفخ، تسکین دل پیچه، ضد درد
۱۴	Hyssopus officinalis L.	Lamiaceae	چوری اوتی	زوفا	سرشاخه های گل دار	درمان سرفه، ضد اسهال و ضد نفخ
۱۵	Teucrium polium L.	Lamiaceae	داغ بزرگی	گلپوره	سرشاخه های گل دار	رفع سر درد، ضد تشنج، ضد اسپاسم
۱۶	Satureia hotensis L.	Lamiaceae	داغ مرزی	مرزه کوهی	برگ، سرشاخه های گل دار	ضد عفونی کننده، مقوی، ضد نفخ، درمان اسهال
۱۷	Lavandula angustifolia L.	Lamiaceae	آلوانگولی	اسطخدوس	سرشاخه های گل دار	ضد عفونی کننده، مقوی، ضد اسپاسم، آرام بخش
۱۸	Cnicus benedictus L.	Fabaceae	دوه تیکانی	خارشتر	گیاه گل دار	درمان بی اشتیایی، تحریک ترشح صفا و شیرهای معده، ضد نفخ و قابض
۱۹	Glycyrrhiza glabra L.	Fabaceae	شیرین بیان	شیرین بیان	ریشه، ساقه	خلط آور، ضد اسپاسم، ضد التهاب، مقوی معده
۲۰	Trifolium pratense L.	Fabaceae	خشنه	شبدر قرمز	برگ	ضد عفونی کننده، تنظیم کننده هورمونها
۲۱	Vicia sativa L.	Fabaceae	پولوه	ماشک	دانه، برگ	درمان آسم، برونشیت، درما جراحات سطحی
۲۲	Medicago falcata L.	Fabaceae	یونجه زرد	داش یونجاسی	دانه، برگ	خون ساز، درمان راشنیتیسم، رفع رعشه
۲۳	Descurainia sophia L.	Brassicaceae	شوورن	خاکشیر	دانه	مقوی معده، تب بر، رفع التهاب کلیه، رفع عطش
۲۴	Nasturtium officinale L.	Brassicaceae	بولاق اوتی	تره تیزک آبی	برگ، دانه	اشتها آور، مدر و تصفیه کننده خون، تقویت معده
۲۵	Capsella bursa-pastoris L.	Brassicaceae	چنته چوپان	کیسه کشیش	گیاه شکوفه دار خشک	منقبض کننده عروق، بند آورنده خون، کمک به انقباض رحم
۲۶	Alyssum homalocarpum L.	Brassicaceae	خرroz داشاغی	قدومه	دانه	خلط آور، ضد التهاب، نرم کننده سینه، برطرف کننده سرفه
۲۷	Trachyspermum copticum L.	Apiaceae	جاجخ	زینیان	میوه گیاه	ضد نفخ، ضد تهوع، ضد اسهال و ضد عفونی کننده
۲۸	Heracleum persicum L.	Apiaceae	بالدرگان	گلپر	دانه، ساقه و برگ	ضد میکروب، رفع کمر درد، دفع سمو، کشنده باکتری
۲۹	Foeniculum vulgare Mill.	Apiaceae	رازیانه	رازیانه	گل	تقویت خصوصیات زنانگی، آرام بخش و ضد تشنج، اشتها آور، محرك ترشحات معده
۳۰	Roza canina L.	Rosaceae	ایت برنی	نسترن وحشی	گل	آرام کننده اعصاب، رفع سنگ کلیه، رفع اسهال، تقویت معده، افزایش جریان خون
۳۱	Crataegus monogyna L.	Rosaceae	یمیشان	زالالک	میوه، شکوفه تازه، برگ	مسکن دردهای قلبی، درمان افزایش فشار خون و ناراحتی های یائسگی
۳۲	Althaea officinalis L.	Malvaceae	ختمی	ریشه، برگ و گل	ریشه، برگ و گل	خلط آور، ضد سرفه، درمان بیماری های معده - روده
۳۳	Malva sylvestris L.	Malvaceae	امن کومن جی	پنیرک	برگ، گل	درمان مجاری تنفسی، معده، روده و پانسمان آبسه ها و جوش ها
۳۴	Plantago major L.	Plantaginaceae	بیروشا	بارهنج	برگ	تسکین سینه درد، درمان برونشیت، التیام زخم ها
۳۵	Plantago psyllium L.	Plantaginaceae	قارنی یارخ	اسفرزه	برگ، دانه	درمان زخم ها، خاصیت ملین

۳۶	Digitalis purpurea L.	چورنی گولی	گل انگشتانه	برگ	تنظیم فعالیت قلب، درمان زخم‌ها، درمان نارسایی‌های قلبی
۳۷	Verbascum thapsus L.	سیغیر قویروغی	گل ماهور	گل	آرام بخش، مدر، خلط‌آور، درمان بواسیر
۳۸	Saponaria officinalis L.	صابونی	صابن اوتی	ریزوم، ریشه	خاصیت مسهل، مدر، درمان یرقان و جوش‌های پوستی
۳۹	Datura stramonium L.	بات بات	تاتوره	برگ و دانه	اثر بر دستگاه گوارش، غدد عرق، غدد گوارشی و مردمک چشم
۴۰	Solanum dulcamara L.	قوش اوزومی	تاج ریزی	برگ و ساقه	بادشکن و ملین، درمان تبخال، درمان برونشیت
۴۱	Tribulus terrestris L.	چاکتور تیکانی	خارخاسک	ریشه، میوه، برگ و دانه	ضد نفخ، اشتها آور، تصفیه خون، درمان بواسیر و آسم
۴۲	Peganum harmala L.	اوژریک	اسپند	دانه	خواب آور، تعویت کننده قوای جنسی، ضد عفونی کننده هوا، دفع کننده
۴۳	Cynodon dactylon L.	چایر	مرغ	ریزوم	درمان التهاب کلیه، مثانه و جوش‌های پوستی، ضد عفونی کننده ادراری
۴۴	Arundo donax L.	قمیش	نی	ریزوم	مدر
۴۵	Rumex acetosa L.	ترشک	ترشک	ریزوم	تصفیه کننده خون، اشتها آور، مدر
۴۶	Fumaria officinalis L.	شتره	شاهتره	تمام قسمت‌های گیاه	اشتها آور، مدر، مسهل صفراء، قاعده آور، درمان ناراحتی‌های پوستی
۴۷	Chenopodium album L.	سالمانجا	سلمه تره	برگ	اشتها آور، مدر و مسهل
۴۸	Viola odorata L.	بنوشه	بنوشه	تمام قسمت‌های گیاه بهمراه ریشه	تسکین درد دندان، مدر، تسکین دردهای روماتیسمی، التیام سریع زخم
۴۹	Rubia tinctorum L.	باخچا بوياغي	روناس	ساقه زيرزمیني، ریشه	رفع ناراحتی‌های کلیه و مثانه، انحال سنگ‌های کلیه، ضد عفونی کننده
۵۰	Citrullus colocynthis L.	داغ گارپزی	هندوانه ابوجهل	میوه گیاه	قاعده آور، خاصیت مسهل، درمان بیماری‌های کبدی
۵۱	Portulaca oleracea L.	پریینه	خرفه	برگ، دانه	تب بر، تصفیه کننده خون، تسکین دهنده تشنجی
۵۲	Amaranthus retroflexus L.	خانم سالاندی	تاج خروس	دانه	درمان دلپیچه
۵۳	Equisetum arvense L.	آت قویروغی	دم اسپی	جوانه‌ها و ساقه	بند آورنده خون، ضد درد، ضد نفخ، درمان ناراحتی‌های کلیوی
۵۴	Urtica dioica L.	گیزیر تیکانی	گزنه	برگ	تنظیم عمل روده، قابض و مدر، درمان ناراحتی‌های زنانه
۵۵	Papaver rhoeas L.	لالا	شقایق	گل، برگ	آرام بخش، درمان برونشیت، سیاه سرفه و آسم
۵۶	Anchusa azurea Mill	گوزبان	گاوزبان	گیاه كامل	ضد سرفه، معرق، تصفیه کننده خون، مدر، آرام بخش
۵۷	Convolvulus arvensis L.	سالماشخ	پیچک صحرایی	برگ	ضد یبوست، مسهل قوی

می‌شود، واضح‌تر اینکه اعتقاد بومی بر این عقیده استوار است که دم کرده ترکیب گیاهان دارویی پونه، کاکوتی، مرزن‌جوش باعث افزایش ایمنی بدن در فصل سرما شده، و ایمنی بدن فرد را تضمین می‌کند. در این رابطه لازم به ذکر است، که نحوه

طبق نتایج به دست آمده بیشترین گیاهان مورد استفاده در منطقه مربوط به خانواده نعنا می‌باشند که برای رفع سرفه و خاصیت ضد عفونی کنندگی در زمان سرماخوردگی استفاده

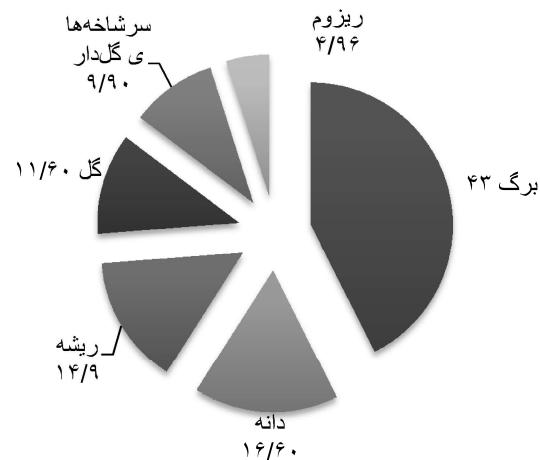
بحث و نتیجه گیری:

نمودار ۳- نحوه مصرف سنتی گیاهان دارویی منطقه

برخی گونه‌های دارویی ممکن است به چند شکل تهیه و مورد استفاده قرار گیرند، به طور مثال در خانواده آفتابگردان: بومادران (دمکرده، عرق)، بابونه (دمکرده، عرق)، در خانواده نعناع: پونه (دمکرده، عرق، پودر)، کاکوتی (دمکرده، عرق، پودر)، مرزه کوهی (دمکرده، عرق)، پودر، تازه خوری (دمکرده، عرق)، در چتریان: رازیانه (دمکرده، عرق). اندام‌های خاصی از یک گونه گیاهی ممکن است به اشکال مختلف مورد استفاده قرار گیرد. برخی گونه‌های گیاهی (شنگ، کنگر صحرایی، مرزه کوهی، تره تیزک، زالزالک) به شکل تازه خوری مورد استفاده قرار می‌گیرند و در ابتدای فصل رویش به عنوان سبزی (مرزه کوهی) و چاشنی غذا (سلمه تره، تره تیزک، گلپر) و میوه (زالزالک، هندوانه ابوجهل) جمع‌آوری می‌شوند. امروزه همه گیاهان دارویی دارای نام علمی پذیرفته شده می‌باشند، همچنین تلاش بسیاری در جهت تجزیه علمی گیاهان انجام گرفته تا حداقل مهم‌ترین اجزاء شیمیایی موجود در گیاه و ترکیبات فعال آن را شناسایی نمایند. این نکته را باید در نظر داشت که خاصیت درمانی گیاهان دارویی در ریشه، ساقه یا برگ‌های آن‌ها نیست بلکه در ترکیبات شیمیایی موجود در آن‌ها است که این گیاهان برای رشد و نمو خود تولید می‌کنند (۱). هر موجود زنده ترکیبات ویژه‌ای شماری تولید می‌کنند که دانش شیمی نوین در بسیاری از موارد قادر به ساخت آن‌ها نیست. هر گیاه به تنهایی، خود یک منبع دارویی آمده است که می‌توان

استفاده و خاصیت درمانی پذیرفته شده یک گیاه در یک منطقه ممکن است با اعتقاد بومی مردم مناطق دیگر متفاوت و حتی پذیرفته نشده باشد. در خانواده آفتابگردان بیشترین گونه‌های مورد استفاده و مصرف درمانی شامل: بومادران برای تسکین قاعدگی در دنارک به شکل عرق، کاسنی برای تصفیه کنندگی خون و رفع جوش‌های صورت به شکل عرق، و بابونه برای آرامبخشی و خاصیت ضد انگلی به شکل دمکرده می‌باشد. از سایر خانواده‌ها رازیانه از خانواده چتریان برای تقویت خصوصیات زنانگی به شکل عرق، ختمی از خانواده پنیرکان برای خاصیت ضد سرفه و خلط آوری به شکل خیساندن و گاو زبان برای خاصیت آرام بخشی به شکل دمکرده بیشترین کاربرد را دارا می‌باشند. بیشترین بخش‌های قابل استفاده گیاهان به ترتیب شامل: برگ (۰/۴۲)، دانه (۰/۱۶/۶)، ریشه (۰/۱۴/۹)، گل (۰/۱۱/۶)، سرشاخه‌های گل دار (۰/۰/۹۹) و ریزوم (۰/۰/۹۶) می‌باشد که در نمودار شماره ۲ ارائه گردید. بیشترین نحوه آماده کردن گونه‌های دارویی توسط مردم بومی عجب‌شیر (ارائه شده در نمودار شماره ۳) به صورت دمکرده (۰/۵۰) است که معمولاً ترکیبی از چند گونه گیاهی (پونه، کاکوتی، مرزنجوش) مورد استفاده قرار می‌گیرد. سایر اشکال مورد استفاده گیاهان دارویی به ترتیب عرق (۰/۱۸/۳)، تازه خوری (۰/۱۱/۶)، پودر برای استفاده در وعده‌های غذایی (۰/۱۱/۶) و جوشانده (۰/۰/۸۳) می‌باشد.

نمودار ۲- بخش‌های مورد استفاده گیاهان دارویی منطقه

صورت میوه گل، میوه، برگ و دانه در اختیار ما قرار دارند (۱). همچنین لازم به توضیح می‌باشد که مصرف خودسرانه و بی‌رویه گیاهان دارویی بدون اطلاع و کسب آگاهی ممکن است اثرات سوئی برای سلامت فرد در پی داشته باشد. در نهایت کسب اطلاعات محلی و آشنایی با گیاهان دارویی بومی مناطق مختلف می‌تواند آغاز معرفی یک داروی گیاهی به سیستم سلامت جامعه باشد.

ترکیب دارویی موجود در آن را استخراج، تخلیص، تعیین مقدار و نگهداری کرد. بنابراین می‌توان تعداد زیادی داروهای گیاهی طبیعی را که هنوز به روش صناعی قابل سنتز نیستند، از این طبیعت به دست آورده و جهت مصارف درمانی به کار برد. با توجه به تعداد بی‌شمار ترکیبات فعال گیاهی می‌توان به وسعت ذخایر بی‌پایانی که در طبیعت برای بشر عرضه داشته است پی برد، در حالی که هنوز بخش عظیمی از این ذخایر دارویی ناشناخته مانده است. بعلاوه، این گنجینه به صورت قرص یا شربت به ما عرضه نگردیده بلکه همه این ترکیبات به

References:

1. Emami A, Shams Ardakani MR, Mehrgan E. Illustrated dictionary of medicinal plants. Publication Research Center of Traditional Medicine and Medica Material Shahid Beheshti university Press. 449pp. 2010.
2. Chehreh gosh A. Ajabshir over time.Tak derakht Tehran Publication. 207 pp. 2010. (In Persian)
3. Gahraman A. Colorful flora Iran. Ministry of Agriculture and Pasture Research Institute Wars Publication. Volumes 1-20. 1981-1994. (In Persian).
4. Hanazaki N, Souza VC, Rodrigues R. 2006. Ethnobotany of rural people from the boundaries of Carlos Botelho State Park, Sao Paulo State, Brazil. *Acta Bot Bras.* 20(4):899-909.
5. Hayat MQ, Khan MA, Ahmad M, Shaheen N, Yasmin Gh, Akhter S. 2008. Ethnotaxonomical approach in the identification of useful medicinal Flora of Tehsil Pindigheb (District attock) Pakistan. *Ethnobotany Res Appl.* 6:35-62.
6. Heinrich M. 2000. Ethnobotany and its role in drug development. *Phytotropy Res.* 14(7):88-479.
7. Ibrar M, Hussain F, Sultan A. 2007. Ethnobotanical studies on plant resources of ranyall hills, district Shangla, Pakistan. *Pak J Bot,* 39(2):329-337.
8. Joshi SG. Medicinal Plant. Oxford and IBH Publishing CO. India. Pvt Ltd, New Delhi. 491 pp.2007.
9. Mozaffarian V. Plant Systematics, Morphology, taxonomy. Amir kabir Publication. 343 pp. 1994. (In Persian).
10. Omid beige R. 2011. Production and processing of medicinal plants. Astan Quds Razavi Publication. Volumes 3-1. 1183 pp. 2011 (In Persian)
11. Prajapati N, Kumar U. Agros Dictionary of Medicinal plant. India. Shyam Printing Press, 398pp. 2003.
12. Sammbamurty AVSS. Dictionary of Medicinal Plant. India. CBS Publishing and Distributors, New Delhi. 337 pp. 2005.
13. Zargari A. Medicinal Plant. Tehran university Publication. Volumes 5-1. 4854 pp. 1996. (In Persian)